

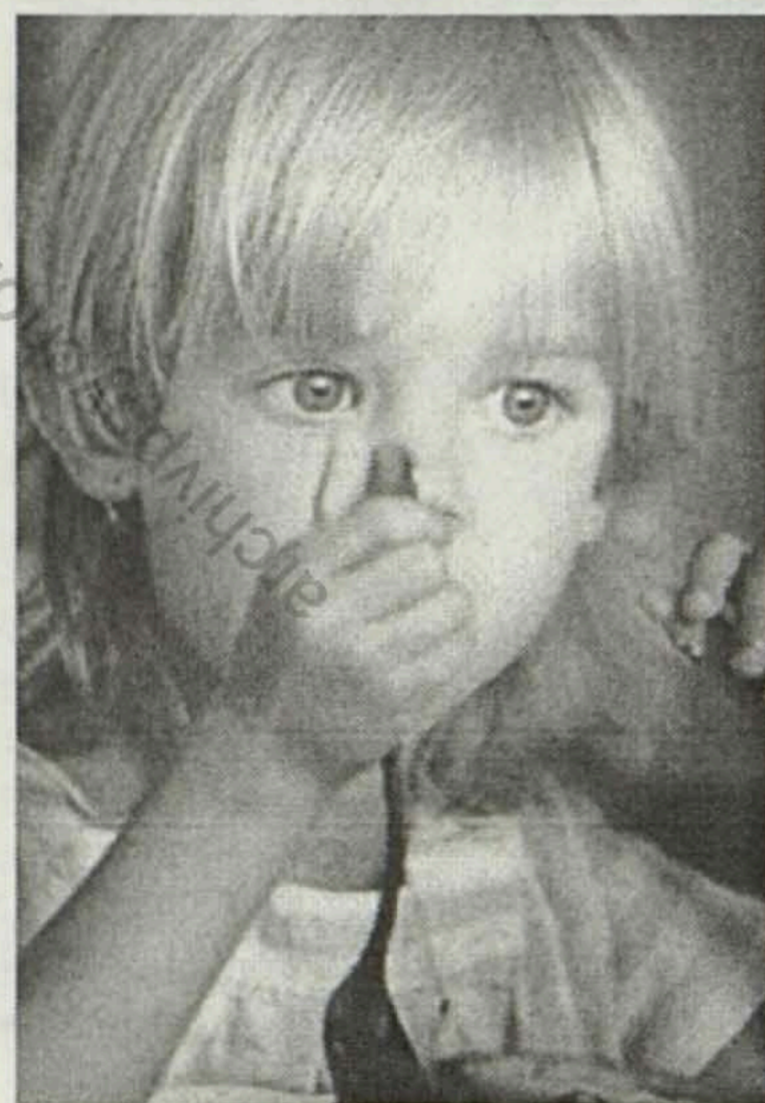
Už viac ako desať rokov sa pri čítaní Slovenského gongu stretávate s menom Dr. Anton Uherík, DrSc. Toto meno nájdete vždy pri prekladoch informácií zo zahraničia. Ide o informácie zo svetových kongresov Svetovej federácie nepočujúcich, ale aj príspevky z rôznych časopisov a agend európskych i svetových organizácií nepočujúcich a nedoslýchavých, bez ktorých by sme boli izolovaní od sveta nepočujúcich a nedoslýchavých z iných krajín sveta a nevedeli by sme posúdiť odôvodnenosť požiadaviek našich sluchovo postihnutých a ich účasť v živote celej spoločnosti. Preto sme sa rozhodli pozvať Dr. Antona Uheríka, DrSc do Slovenského gongu a Televízneho klubu nepočujúcich a porozprávať sa s ním nielen o jeho živote, ale aj skúsenostiach so vzdelávaním sluchovo postihnutých detí.

● Ako ste sa, pán doktor, dostali k nepočujúcim, kedy ste sa začali o nich zaujímať? A prečo?

- Bolo to v roku 1966, keď som už 12 rokov pracoval v Slovenskej akadémii vied a na svete už bola moja prvá kniha nazvaná „Bioelektrická reaktivita kože“. Pojednáva o zvláštnom jave, ktorým sú zmeny kožného odporu pri rôznych podnetoch, čo na človeka pôsobia. Tieto zmeny sa registrujú v podobe záznamu, krivky, na ktorej možno vyčítať aj súvislosť medzi intenzitou pôsobiaceho podnetu, jeho emocionálnom vplyve. Táto krivka v podstate objektívizuje mieru pôsobenia vonkajšieho prostredia, jeho rôznorodých podnetov na psychiku človeka, jeho emócie. Tento jav je tiež známy pod menom „detektor lži“ a využíva sa v kriminalistike, ale aj pri vyšetovaní kozmonautov. A čo je tiež dôležité, už dávnejšie sa tento elektrokožný jav začal využívať aj v takzvanej objektívnej audiometrii, čiže pri vyšetovaní sluchového vnímania a teda aj sluchových defektov. Preto ak vyšetovaná osoba akustický podnet počuje, tak dôjde zákonite k zmene kožného odporu a ak nepočuje, tak nie je zaznamenaná žiadna zmena. Čiže, pociutie sa objektívizuje a simulácia sluchového defektu je tu vylúčená. Vráťme sa k otázke kedy a prečo. Túto knižku čítal v tom čase riaditeľ základnej školy pre nepočujúcich na Hrdličkovej ulici v Bratislave a zatelefonoval mi, či by som nevyvinul takúto objektívnu audiometrickú metódu aj pre potreby tejto školy. Súhlasil som a začala sa spolupráca s touto školou, ktorá trvala 22 rokov. Novú audiometrickú metódu som vyvinul v spolupráci s mojím kolegom elektroinžinierom a bola aj patentovaná. Prototypom tejto metódy som vyšetril v spomínanej škole stovky detí od predškolského veku až po absolventov, t.j. okolo 15-16 ročných. Samozrejme, v tejto škole som vyšetruoval všetky deti aj psychologicky, to znamená, že som diagnostikoval, či die-

ťa je „iba“ sluchovo postihnuté ale inak normálne, alebo či sluchový defekt súvisí so širším postihnutím a dieťa treba zaradiť do iného typu školy. Dá sa povedať, že som tu robil akúsi diferenciálnu diagnostiku, triedil so deti podľa sluchového defektu a psychickej

Nepočujúce dieťa v obzretí i vízii

úrovne.

● Čo na vás najviac v tejto škole zapôsobilo?

- To, ako deti predškolského veku spolu komunikujú pomocou posunkov a ako si to učiteľia nevšímajú a akým násilím sa snažia naučiť nepočujúce deti rozprávať.

● Prečo si myslíte, že v škole sa násilím snažia učiť deti rozprávať?

- Preto, lebo nepočujúcim deťom je vlastná posunková reč. To je ich prvotný komunikačný prostriedok, ich „materinská“ reč. Aj keď malé nepočujúce dieťa nikto neučí posunkovať, samo si posunky vytvára a dokáže sa dorozumieť s druhým nepočujúcim dieťaťom.

● Ale ved' chceme, aby nepočujúce deti boli integrované do spoločnosti počujúcich, preto musia ovládať reč počujúcej spoločnosti, teda orálnu, hovorenú reč...

- Nemusia a nemôžu ovládať. Úplne nepočujúce dieťa, ktoré nikdy nerozprávalo, sa nikdy neučí rozprávať. Preto ho treba vzdelávať jeho rečou - posunkovou a jeho integráciu uskutočňovať tým, že orálnu reč zvládne v písomnej podobe a priamy kontakt s počujúcim treba zabezpečiť tlmočnickým serivisom.

● Ako by podľa vás mali vzdelávať nepočujúce dieťa?

- Doterajší spôsob vzdelávania, keď sa škola silou mocou snaží nepočujúce dieťa vzdelávať pomocou orálnej reči, ktorú nemá nepočujúce dieťa vôbec osvoje-

právalo. Sú to však aj niektoré pozitívne výsledky, ktoré ukazujú, že „nepočujúce“ dieťa si dokáže osvojiť orálnu reč, naučí sa rozprávať. Jednou z hlavných príčin je skutočnosť, že doteraz vždy rozhodovali o vzdelávaní nepočujúcich počujúci pedagógovia, výskumní pracovníci a nikto sa nepýtal nepočujúcich, čo si oni o tom myslia, aký spôsob vzdelávania je pre nich najvhodnejší, najľahší a najefektívnejší. Ani pred viac ako 100 rokmi, keď sa na milánskom kongrese pedagógovia rozhodli zakázať posunkovú reč v školách pre nepočujúcich, sa nik nezaujímal, čo si o tom myslia nepočujúci. Museli sa podriaďovať. Dnes je, chvalabohu, už situácia iná a nepočujúci vstúpili do procesu rozhodovania o nich samotných, a preto sa aj „ľady pohli“.

nú, vedie k tomu, že výsledky sú neúmemé vynaloženej námahe a to na oboch stranách. U dieťaťa a učiteľa. Intelektová a vzdelanostná úroveň takýchto detí je v porovnaní s počujúcim dieťaťom toho istého veku ďaleko nižšia a tým aj sú menšie šance, aby sa nepočujúci jedinec v živote počujúcej spoločnosti uplatnil, bol vôbec do nej prijatý. Správny postup je teda ten, že na prvom mieste je posunková reč, tá sa má v škole zdokonaľovať a pomocou nej má byť nepočujúce dieťa vzdelávané, a zároveň si má osvojovať orálnu reč hlavne v jej písomnej podobe. Je to tzv. bilingválny spôsob vzdelávania, kde posunková reč má funkciu materinskej reči a reč orálna je posudzovaná z hľadiska nepočujúceho dieťaťa ako reč cudzia, ktorú si nepočujúce dieťa, ak je toho schopné, osvojuje spôsobom, ako si počujúce dieťa osvojuje druhý, cudzí jazyk. Tento bilingválny spôsob vzdelávania je dnes vo svete nielen proklamovaný, ale aj prakticky realizovaný - a s úspechom.

● Prečo sa potom aj v súčasnosti nielen u nás, ale aj v zahraničí uplatňuje metóda orálna, keď je to proti logike veci a pre nepočujúce dieťa v konečnom dôsledku škodlivé?

- Je to zotrvačnosť a tradícia, ale aj vrúcne želanie rodičov nepočujúcich detí, aby ich dieťa roz-

● Prečo ste hovorili o tzv. nepočujúcich?

- Lebo všetky prípady, s ktorými sa operuje ako s argumentami, že sa nepočujúce dieťa dokáže naučiť rozprávať, to sú prípady, kedy nepočujúce dieťa ohluchlo až po určitom osvojení si orálnej reči, začalo už aspoň rozprávať, čo označujeme ako postlingválna hluchota. Ak ide o hluchotu tzv. prelingválnu, teda získanú skôr než dieťa začalo rozprávať, potom osvojenie si orálnej reči takýmto dieťaťom je prakticky nemožné.

● Vráťme sa k Základnej škole pre nepočujúcich na Hrdličkovej ulici v Bratislave. Je známe, že táto škola je vybavená nákladnou načúvacou technikou, kolektívnymi načúvacími prístrojmi. Ani táto technika nepomôže nepočujúcim deťom naučiť sa rozprávať?

- Nepomôže. Takéto vybavenie školy, a to nielen tejto, ale aj iných u nás alebo vo svete, je zavádzajúce v tom, že konkrétne v tejto škole bolo viac ako 90% detí prelingválne nepočujúcich a tým žiadna technika nepomôže. Tých 10% detí, to boli deti s využitelnými zvyškami sluchu, avšak neboli vzdelávané osobitne. To sú tie deti, pre ktoré neplatí všetko to, čo som doteraz povedal. Áno, u týchto detí načúvací prístroj pomáha, môžu sa naučiť rozprávať a môžu byť neskôr zaradené

medzi deti počujúce. Uvediem príklad z vlastnej skúsenosti z uvedenej školy. Je silným argumentom, že načúvací technika nepomôže a je zbytočná, ak deti nie sú rozdelené do tried na základe spoľahlivej diagnostiky sluchového defektu a všetky sa považujú za nepočujúce. Bol som na hospitácii v jednej triede (bol to myslím tretí, alebo štvrtý ročník základnej školy), ktorá ako aj ostatné bola zariadená kolektívnou načúvacou aparátúrou. Boli tu deti bystré a úspešné. Všetky mali na ušiach slúchadlá, ktoré im mali pomôcť využívať ich sluchové zvyšky a byť podmienkou pre komunikáciu s učiteľkou. Nedalo mi a tak som jednému z detí sňal slúchadlá, aby som sa sám presvedčil, aké zvuky do slúchadiel idú. S hrôzou som zistil, že celá kolektívna načúvací aparátúra nefungovala (boli vybité batérie!), deti neprotestovali a učiteľka bola presvedčená, že deti sú úspešné aj vďaka slúchadlám, cez ktoré čo-to počujú, pretože pred začiatkom každej vyučovacej hodiny si slúchadlá automaticky nasádzali na uši. Z tohto príkladu plynie všeobecne platné ponaučenie, pretože som si potom situáciu preveroval aj v iných triedach a tiež u malých detí z materskej školy. Dá sa povedať, že nepočujúce deti považovali načúvací aparátúru za súčasť vyučovacieho procesu, ale v tom zmysle, lebo sa to vyžaduje, je to súčasť „vzdelávacieho obradu“, je to akási nutná rekvizita a nič viac. Ich pozornosť na vyučovacom procese bola sústredená na odzvanenie z úst, ktoré si nepočujúce dieťa osvojuje s obdivuhodnou schopnosťou.

● Ako je to so vzdelávaním nepočujúcich detí vo svete?

- V prvom rade treba povedať, že napriek zmenenej filozofii vzdelávania nepočujúcich detí (filozofii, ktorá je výskumom a logikou veci zdôvodnená) existujú ešte aj u nás, ale aj vo svete tradičné školy pre nepočujúcich, kde dominuje orálna metóda vzdelávania. Ide to spolu aj s tým, že sa nerobí diferenciálna diagnostika, deti sa nerozdeľujú na základe skutočného sluchového defektu a rozumových schopností, ale hlavným kritériom je, že dieťa je sluchovo postihnuté a to je veľmi málo. Príkladom, ako by to vlastne malo v praxi vyzeráť, môže byť internátna škola pre nepočujúcich v Holandsku, kde je riaditeľom i vo svete známy M.J. van Uden. Mnohými je považovaný za tzv. oralistu, čo nie je pravda. On iba triedi deti podľa sluchového defektu a intelektových schopností

a podľa toho uplatňuje špecifické metódy vzdelávania, ktorého výsledky sú veľmi diferencované. Úspechy má aj pri osvojovaní si orálnej reči a integrácie medzi počujúcich, ale to sú všetko deti, ktoré na to majú predpoklady. Sú však školy a štáty vo svete, ktoré za posledných 10 rokov dokázali, že nepočujúci sú minoritnou skupinou, ktorá má vlastnú identitu, vlastnú históriu, jazyk a kultúru. Vzorom sú škandinávské štáty, menovite Švédsko, Fínsko a Dánsko, kde sa bilingválny spôsob vzdelávania nepočujúcich detí úspešne uplatňuje. V Spojených štátoch je to známa Gallaudetova univerzita s jej vzorovou základnou a strednou školou. Skúsenosti odovzdáva do všetkých škôl v USA, ale informácie z tejto univerzity idú vlastne do celého sveta. Dnes je tam už aj Centrum pre vzdelávanie detí s kochleárnym implantátom.

● Aký je podľa vás základný predpoklad toho, aby sa už konečne riešil problém vzdelávania nepočujúcich detí adekvátne a v širšom meradle?

- Je to predovšetkým presné a včasné diagnostikovanie sluchového defektu, ale aj intelektových schopností a osobnostných vlastností.

● A čo zákon o posunkovej reči z roku 1995, ktorého návrh, paragrafové znenie, dôvodovú správu ste v podstate pripravovali vy?

- Tento zákon je veľkým pokrokom v riešení problémov nepočujúcich u nás a zaraďuje nás na popredné miesto do zoznamu štátov, kde takýto zákon majú alebo problém vzdelávania nepočujúcich a oficiálne uznanie posunkovej reči je riešený priamo v ústave. Tento zákon vytvára legislatívne podmienky k tomu, aby nepočujúce dieťa bolo vzdelávané pomocou posunkovej reči a aby nepočujúci aj v dospelom veku mal neobmedzený prístup k informáciám prostredníctvom tlmočníkov posunkovej reči vo všetkých oblastiach spoločenského života, do ktorého je vstup garantovaný týmto zákonom, ale tiež všeobecnou deklaráciou o ľudských a občianskych právach. Žiaľ, ešte nie sú schválené vykonávacie predpisy tohto zákona, hoci návrh takýchto predpisov už existuje, ale procedúra schvaľovania nie je ukončená. Pri presadzovaní tohto zákona do života je nevyhnutná tesná spolupráca všetkých inštitúcií a orgánov, ktoré sú kompetentné konať v záujme včasného vstupu tohto zákona priamo do škôl pre nepočujúcich. Slovenskému zväzu sluchovo postihnutých prislú-

cha v tejto súvislosti veľká zodpovednosť, pretože to bol práve tento zväz, ktorý zákon inicioval a v parlamente presádzoval.

● Ako ste sa dostali k psychológii, resp. psychofyziológii, čo je vedná disciplína, ktorá má ďaleko od surdopedagogiky, pretože skúma vzťah medzi ľudským mozgom a psychikou?

- To je zaujímavá história. Do Bratislavy som prišiel z malej dedinky pri Topoľčanoch (Malé Dvory) v roku 1946 študovať elektrotechnickú priemyslovku. Po maturite v r. 1950 som pracoval ako asistent zvuku v Slovenskom filme, vo filmovom štábe režiséra Paľa Bielika a jeho asistenta Andreja Lettricha. Medzi tým som čítal rôznu psychologickú a filozofickú literatúru a tá ma doviedla k rozhodnutiu ísť študovať filozofiu a psychológiu na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského. Toto moje rozhodnutie som prezentoval riaditeľovi Slovenského filmu pánu Baumovi v čase, keď ma vysielali na zaškolenie do barandovských filmových ateliárov v Prahe. Pán riaditeľ nebol mojim rozhodnutím nadšený, prijal to s náležitými výčitkami a tak som začal študovať na univerzite. Bolo pre mňa príjemné, ale aj šokujúce, že po 35 rokoch, keď som už pracoval v SAV, objavil sa predomnou pán Bauma ako pacient po infarkte myokardu, ktorého som mal vyšetrovať v rámci výskumu v spolupráci s Výskumným ústavom humánnej bioklimatológie. Samozrejme, že sme si zaspomínali a srdečne sa porozprávali.

● Vaše „koníčky“?

- Vždy som sa intenzívne zaujímal o maľovanie, aj som v mladších rokoch často maľoval. Ďalej to bola fotografia. Začínal som, keď sa nám narodila dcéra v r. 1955. Mojm koníčkom bol 40 rokov detský film. Presnejšie - takmer pri všetkých detských hrných filmoch, ktoré sa vo Filmových ateliéroch na Kolibe nakrúcali, som bol ako odbomý poradca a vyberal som hlavných predstaviteľov do týchto filmov.

● A čo rodina?

- Som ženatý 46 rokov, mám jednu dcéru, ktorá nám priniesla na svet jednu vnučku, tá má teraz 20 rokov, študuje na ekonomickej univerzite.

● Ak vychádzam zo skutočnosti, že ste ženatý 46 rokov, potom je namieste otázka, akú úlohu vo vašom živote zohrala vaša manželka?

- Moja manželka je stredoškolskou profesorkou matematiky. Jej najväčšou zásluhou v mojom živote je, že je pre mňa akýmsi mo-

rálnym kódexom, prvým a nutným oponentom v mojich aktivitách a plánoch a navyše, že ma naučila ako filozofa a psychológa žiť v „reáli“, pretože nemá rada filozofovanie a psychologizovanie.

● Prezradím našim čitateľom, že v septembri minulého roka ste oslávili 70. narodeniny. Aké sú vaše plány do budúcnosti, resp. želania?

- Čo už - aké plány v mojom veku? A zo želaní je na prvom mieste, samozrejme zdravie. No a ďalším mojim želaním je, aby Zákon o posunkovej reči bol čím skôr aplikovaný do škôl pre nepočujúce deti, aby sa moje skúsenosti zpred viac ako 35 rokov, keď si posunkovanie tých malých, zlatých nepočujúcich detí v materskej škole pre nepočujúcich nik nevyšimal, už nikdy neopakovali a stali sa iba mojm zlým snom.

redakcia

„Živý“ rozhovor s Dr. Antonom Uherikom, DrSc. si môžete vypočuť aj v májovom Televíznom klube nepočujúcich v premiére vo štvrtok 22. mája 2001 o 18.00 hod. na programe STV 2 a v repríze v sobotu 26. mája 2001 o 15.00 hodine takisto na programe STV 2.

Dr. Anton Uherík, DrSc., patrí medzi popredných psychofyziológov a je zakladateľom tejto vednej disciplíny u nás. Bol vedúcim oddelenia psychofyziológie Ústavu experimentálnej psychológie Slovenskej akadémie vied. Publikoval viac ako 200 pôvodných vedeckých štúdií, hlavne v angličtine a napísal 4 knihy. Je uznávaný aj v zahraničí, o čom svedčí skutočnosť, že pre záujem o jeho vedecko-výskumnú prácu ho pozvali na jednoročný pobyt na kanadskú univerzitu Waterloo, kde pôsobil ako hosťujúci profesor.

Krátkodobé pobyty absolvoval na psychologických pracoviskách v Paríži, Londýne, Bonne, Hamburgu, Warsave, Moskve, Leningrade, ale aj v Berlíne, Budapešti, Sofii, New Yorku a Toronte. Aktívne sa zúčastnil mnohých medzinárodných a svetových konferencií a kongresov.

V roku 1990 mu vyšla knižka pod názvom „Hluchota, reč, poznanie“. V posledných rokoch bol expertom Svetovej federácie nepočujúcich pre psychológiu a pedagogiku nepočujúcich.